

Perustuslakikontrolli ja perustuslakivaliokunnan työn kehittäminen

Perustuslakivaliokunnan kutsuseminaari
Pikkuparlamentin auditoriossa 2.3.2017

Mikael Hidén:

Lakien perustuslainmukaisuuden valvontajärjestelmä

Lyhyitä taustakommentteja

Perustuslain normisto on osa oikeusjärjestystä. Perustuslain noudattamisen valvonta ei vastaavasti ole muista oikeudellisista toiminnoista erillinen saareke, vaan osa niitä järjestelyjä ja käytäntöjä, jotka tähtäävät oikeusjärjestyksen – laillisen menon – ylläpitämiseen. Siihen, miten (hyvin) perustuslain ilmentämät normit ja arvot tosiasiasa toteutuvat yhteiskunnassa, vaikuttavat tietysti oleellisesti muunkinlaiset seikat kuin nimenomaiset valvontajärjestelyt ja valvontajärjestelyistäkin siihen vaikuttaa konkreettisesti myös se valvonta, jossa perustuslainmukaisuuden sijasta valvotaan ”vain ” yleisesti lakien noudattamista. Kaikessa perustuslainmukaisuuden valvonnassa on kuten lainmukaisuuden valvonnassa yleensäkin viime kädessä kysymys sen selvittämisestä, mitä yleensä kirjoitetussa muodossa esitetyn normin katsotaan tilanteessa edellyttävän. Lakien perustuslainmukaisuuden valvonta on muusta perustuslainmukaisuuden valvonnasta poikkeavassa asemassa erityisesti valtaelementin vuoksi. Ministeriön asetuksessa olevan säännöksen ja laissa olevan säännöksen perustuslainmukaisuuden tai -vastaisuuden selvittäminen voi sisältää samanlaisia juridisia päättelyoperaatiota, mutta valtakysymyksen kannalta selvitys/valvontatilanteet ovat hyvin erilaiset. Valta säättää lakeja on kansanvaltaisessa järjestelmässä tärkein valtiollinen toimivalta ja tämän toimivallan käyttöön kohdistuva kontrollointi - siihen sisältyvä rajoittamismahdollisuus - on sen vuoksi aina merkittävä myös vallankäyttökysymyksenä. Tätä merkittävyyttä ei poista se, että arkisissa valvontatilanteissa voi - niin meillä kuin muuallakin - huomio kiinnittyä ensi sijassa tulkintaratkaisujen sisältöön.

Meillä nyt toteutuvan lakien perustuslainmukaisuuden valvonnan peruspiirteet eivät tässä

auditoriossa kaipaa esittelyä. Todettakoon kuitenkin valvontajärjestelyjen kokonaisuutta leimaava jatkuvuus ja kokonaisuudessa nyt havaittavat vähittäiset muutokset tai muutostrendit. Valvontajärjestelyjen perusasetelma - ts. se, että valvonnan painopiste on hyvin selvästi ennakkollisessa valvonnassa ja sitä suorittaa eduskunnan valiokunta lainsäätämismenettelyssä ja tuomioistuinten mahdollisuus suorittaa konkreettisissa tapauksissa ilmenevää jälkivalvontaa rajoittuu lähinnä vain lakia alemmantasoisten säädösten perustuslainmukaisuuden valvontaan - on ollut asiallisesti sellaisenaan ja melko kiistämättömänä koko itsenäisyyden ajan. Valtiopäivillä tapahtuvan ennakkollisen valvonnan osalta asetelma on itse asiassa vielä vanhempi: perustuslakivaliokuntaa edellytettiin jo vuoden 1906 valtiopäiväjärjestyksessä ja jo 1800-luvun lopulla oli lakivaliokunta säätyvaltiopäivillä tutkinut lakiehdotusten perustuslainmukaisuutta. Asetelman vakiintuneisuuteen kuului myös se, että niin kirjallisuudessa kuin myös perustuslakivaliokunnan kannanotoissa tulkittiin vuoden 1919 HM 92,2 §:n säännöksen estävän lakien perustuslainmukaisuuden tarkastelun tuomioistuimissa. Tilanne muuttui tässä kohden vasta nykyisessä perustuslaissa, jonka 106 §:ssä veloitetaan tuomioistuin antamaan konkreettisessa asiassa etusija perustuslain säännökselle, jos lain säännöksen soveltaminen asiassa olisi ”ilmeisessä ristiriidassa” perustuslain kanssa. Toinen tärkeä muutos tai muutoskehitys on ollut perusoikeuksien merkityksen yleinen ja kaikkia perusoikeuksia aikaisempaa tasaisemmin koskenut kasvu, jota on erityisesti vauhdittanut kaksi tekijää 1990-luvulla: Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen voimaantulo Suomessa ja perusoikeusuudistus. Merkittävänä kehityksenä voidaan pitää myös perustuslakivaliokunnan arvovallan ja näkyvyyden lisääntymistä viime vuosikymmeninä.

Valiokunnan tulkintakannanottojen merkityksestä

Eduskunnassa tuttu ja asiallisesti varsin osuva toteamus on, että perustuslakivaliokunnan esittämät perustuslain tulkinnat ovat sitovia. Käsiteltäessä valiokunnan roolia lakien perustuslainmukaisuuden valvonnassa on syytä lyhyesti tarkastella, mitä tämä sitovuus tarkkaan ottaen sisältää ja minkälaisille tekijöille se rakentuu.

Perustuslain 74 §:n mukaan perustuslakivaliokunnan tehtävänä on antaa lausuntonsa sen käsiteltäväksi tulevien lakiehdotusten ja muiden asioiden perustuslainmukaisuudesta. Säännös ja sen perustelut eivät osoita lausuntoja sitoviksi. Vaikka perustuslaissa ei siitä säädetä, on valiokunnan esittämien perustuslain tulkintakannanottojen sitovuus

eduskunnassa käytännössä täysin kiistaton. Tätä käytäntöä voidaan pitää niin vakiintuneena, että kysymys on oikeudellisesta sitovuudesta. Tähän tapaan näyttää ajatelleen myös perustuslakivaliokunta, joka perustuslakia säädettäessä totesi (PeVM 10/1998 vp,s. 23) että säännökselle esitetyt perustelut

”vastaavat vakiintunutta käytäntöä, jonka mukaan perustuslakivaliokunnan lausuntoja perustuslaki- ja ihmisoikeuskysymyksissä pidetään sitovina eduskuntakäsittelyn eri vaiheissa.”

Käytäntöä varmistaa puhemiehen valvontatehtävä. Työnjakoa tässä kohden voidaan kuvata niin, että perustuslakivaliokunta määrittelee, mitä perustuslaki vaatii, ja puhemies varmistaa, että näin määriteltyä perustuslakinormin sisältöä täysistunnossa noudatetaan. Puhemiehen valvontatehtävän yhtenä piirteenä on se, että lain säätämisyjärjestys käsitetään eduskunnassa oikeuskysymykseksi, jota ei voida ratkaista äänestyksellä täysistunnossa. Käytäntöjen vakiintuneisuutta tässä kohden osoittaa se, että puhemies ei tietävästi ole vuoden 1939 jälkeen sallinut täysistunnossa äänestystä lain johtolauseen sen osan sanamuodosta, joka osoittaa, missä järjestyksessä laki on eduskunnassa käsiteltävä.

Edellä todettuun on syytä lisätä pari lausuntojen sitovuuden ulottuvuuksia koskevaa lisäkommenttia. Valiokunnan esittämien perustuslain tulkintaa koskevien kannanottojen sitovuus koskee vain selviä ristiriitaa perustuslain kanssa koskevia, ”säätämisyjärjestyskannanottoja”. Valiokunta voi välistä esittää mietintövaliokunnalle myös ”pehmeämpiä” perustuslakiin liittyviä lausumia, esimerkiksi siitä, että jokin muu säätelyvaihtoehto olisi paremmin sopusoinnussa jonkin perusoikeuden kanssa kuin jokin esitetty vaihtoehto, tai esittää harkittavaksi joitakin valtiosääntökokonaisuuden kannalta suotavia muutoksia. Tämänkaltaiset lausumat eivät sido lausunnon saanutta valiokuntaa eivätkä täysistuntoa. Oleellinen syy ei ole valiokuntien työnjaossa, vaan siinä, että mahdollisuus oikeudellisesti sitoa täysistunnon päätöksentekoa on kansanvaltaisessa järjestelmässä hyvin merkittävää vallankäyttöä ja perustuslakivaliokunnan tällaisen sitomisvallan täytyy katsoa rajoittuvan vain siihen, minkä vakaa valtiosääntöinen käytäntö ja myös PL 74 §:n sanamuoto osoittavat perustuslakivaliokunnan erityiseksi tehtäväksi eli perustuslainmukaisuutta (säätämisyjärjestystä) koskevan ratkaisun tekemiseen (kuvaan kuuluu, että mietintövaliokunnan ehdottamisvalta jossakin asiassa ei juuri voi olla suppeampi kuin täysistunnon päätösvalta siinä asiassa). - Se, että jotkin perustuslakivaliokunnan kannanotot eivät oikeudellisesti sido, ei toisaalta tietysti sano välttämättä mitään kannanottojen noudattamisen asiallisesta suotavuudesta.

Edellä lainatussa perustuslakivaliokunnan lyhyessä lausumassa puhutaan vain valiokunnan

tulkintakannanottojen sitovuudesta ”eduskuntakäsittelyn eri vaiheissa.” Sitovuuden ulottuvuuksien kannalta merkittävä kysymys on valiokunnan tulkintakannanottojen merkitys ja mahdollinen sitovuus eduskunnan ulkopuolisessa julkisessa koneistossa. Jotkin erityistilanteet (esim. se, että perustuslakivaliokunta esittää substanssivaliokuntana perustuslain säännöksen ”tulkintoja” ko. säännöstä säädettäessä, ja mahdollisesti jotkin PL 106 §:n soveltamistilanteet) tässä sivuuttaen on yleinen lähtökohta mielestäni selvä: riippumattomat tuomioistuimet, valtakunnanoikeus, KKO ja KHO etunenässä, soveltavat, jos sitovaa oikeuskäytäntöä ei ole, lakia hyväksytyjen oikeuslähde- ja tulkintakäsitysten puitteissa niinkuin oikeaksi harkitsevat. Tämä periaatteellinen riippumattomuus ulottuu myös esim. ylimpiin laillisuudenvälvojiin ja koskee myös suhdetta perustuslakivaliokunnan omaksumiin tulkintaratkaisuihin. Tämä riippumattomuus vaatii oleellisesta tärkeydestään huolimatta lisäkommentteja. Tässä kohden ovat nähdäkseni edelleen paikallaan näkökohdat, joita vuonna 1989 esitin oikeuskanslerin erästä ratkaisua kritisoinessa artikkelissa.

”Viranomaisten riippumattomuus omassa tulkintatoiminnassaan on tärkeä periaate. Vaikka siitä on syytä pitää kiinni, ei samalla kuitenkaan voida sivuuttaa sitä asemaa, joka perustuslakivaliokunnalla on perustuslakien ja erityisesti perusoikeussäännösten tulkitsijana. Perustuslakivaliokunta on asiallisesti tärkein perusoikeussäännösten tulkitsijaorgaani. Se on ainoa elin, joka jatkuvasti tuottaa perusoikeuksia koskevia tulkintaratkaisuja. Sen tulkintaratkaisut ovat merkittävien perustuslain tulkinta-aineisto myös lainvalmistelussa ja valtiosääntöoikeudellisessa kirjallisuudessa. Periaatteessa sen ratkaisujen käytännön painavuutta tärkeämpää on kuitenkin se, että perustuslakivaliokunnan lainsäätämismenettelyssä antamat tulkintaratkaisut tosiasiallisesti sitovat lainsäätäjää. Perustuslakivaliokunnan ja viranomaisten tulkintaratkaisujen periaatteellisesta erillisyydestä huolimatta ei voida pitää kestäväenä ajatusta, että lainsäätäjää sitoisi merkittävästi toisenlainen ja ehkä tiukempi perusoikeustulkinta kuin viranomaisia. Perustuslakivaliokunnan tulkintojen ja viranomaisten tulkintojen täytyy muotoutua vuorovaikutussuhteessa. Käytännössä on väistämätöntä, että perustuslakivaliokunnan tulkinnoilla on tässä suhteessa yleisesti suuntaa-antava asema.”

Ehkä perustuslakivaliokunnan ja tuomioistuinten roolijakoa perustuslain tulkinnassa voisi kuvata niinkin, että on hyvä, ettei valiokunta ole perustulain orgaanitulkinnan kentällä aivan yksin, vaan sen arvovalta voi poikkeuksellisissa tilanteissa tulla myös haastetuksi ja on toisaalta hyvä, että tällainen haastaminen jää vain hyvin harvinaiseksi poikkeukseksi.

Valvonnan kansanvaltainen järjestely - tuo etuja ja asettaa vaatimuksia

Lakien perustuslainmukaisuuden valvonnan ennakkollisuudessa (valvonta

lainsäätämismenettelyn yhteydessä) tai jälkikäteisyydessä (valvonta tuomioistuinmenettelyssä) on omia etujaan ja puutteitaan. Omia etujaan ja haittojaan voidaan nähdä myös valvonnan painopisteen sijoittumisessa viranomaismenettelyyn (tuomioistuimiin) tai muuntuyppiseen (ehkä edustuksellisesti järjestettyyn) menettelyyn. Erilaisiin järjestelymahdollisuuksiin enempää menemättä voidaan tässä tyytyä toteamaan, että valvonnan painopisteen sijoittumisessa eduskunnan valiokunnan kaltaiseen elimeen ja sen menettelyihin on kaksi selvää kansanvaltaisuuteen liittyvää etua. Kun tulkintaratkaisut syntyvät eduskunnan valiokunnan menettelyissä, on hyviä perusteita lähteä siitä, että päätöksentekijöillä on perustuslaintulkintojen ajan tasalla pitämisen vaatima hyvä tuntuma poliittisiin ja yhteiskunnallisiin ilmastonmuutoksiin. Kysymys ei ole vain tulkintojen laatutekijöistä, vaan myös tulkitsijaan ja tulkintaprosessiin kohdistuvasta luottamuksesta. On selvää, että perustuslaintulkitsijana saatetaan eri yhteyksissä luottaa enemmän riippumattomaan tuomioistuimeen kuin poliittisesti kokonannun elimen toimintaan. Eduskunnan valiokunnan kaltaisen elimen harjoittama perustuslainmukaisuuden valvonta voidaan toisaalta yhtä selvästi nähdä kansanvaltaisuuden kannalta hyväksyttävämmäksi kuin harvoista virkamiehistä koostuvan tuomioistuimen harjoittama näin merkittävä valvonta.

Perustuslain noudattamista koskevan oikeudellisen valvonnan osoittaminen eduskunnan omaan päätöksentekokoneistoon kuuluvan elimen hoidettavaksi johtaa kuitenkin väistämättä kysymykseen järjestelyn toimivuudesta ja luotettavuudesta. Tilannettahan voidaan tiivistäen kuvata - kuten tein eräessä artikkelissa 2008 - niin, että ”valiokunnan harjoittamassa perustuslainmukaisuuden valvonnassa korostuneen poliittiseen tehtävään poliittisin perustein valitut henkilöt tekevät korostuneen poliittisessa ympäristössä ratkaisuja, jotka voivat suoraan vaikuttaa jonkin poliittisen hankkeen läpimenoon.” Siihen, että valiokunnan kuitenkin voidaan katsoa onnistuneen valvontatehtävässään varsin hyvin, vaikuttavat erilaiset tutut tekijät, joita ei tässä tarvitse enempää esitellä. Tärkeimpiä tekijöitä voidaan kuitenkin lyhyesti listata. Ehkä tärkein konkreettinen tekijä on ulkopuolisten asiantuntijoiden vakiintunut laaja-alainen käyttö. Muina tekijöinä voidaan viitata valiokunnan vakiintuneeseen tapaan nojata omaan aikaisempaan käytäntöönsä ja seurata sen linjaa ja miksei myös legalistiseen traditioon, joka valtiopäivien toiminnassa palautuu jo autonomian ajan loppuvuosikymmeniin. Ehkä merkittävimpiä tekijöitä ovat kuitenkin asennoitumistekijät. Yhtäältä on kysymys valiokunnan omasta asennoitumisesta tulkintaratkaisuihinsa nimenomaan oikeudellisina ratkaisuin, ei siis ratkaisuin, jotka voivat riippua poliittisista eduista, ryhmien kannanotoista tai hallitus-oppositio jakolinjasta.

Kysymys on myös valiokunnan asennoitumisesta näiden ratkaisujen edellyttämään menettelyyn - myös siihen, että päätöksentekoon on oltava käytettävissä aikaa asian vaatimalla tavalla. Toisaalta on kysymys siitä, miten valiokunnan ulkopuolella – lähinnä eduskunnassa muuten ja hallituksen piirissä - asennoidutaan valiokunnan tähän tehtävään oikeudellisten ratkaisujen tekijänä, kuinka hyvin valiokunnan tämän toiminnan edellyttämää integriteettiä kunnioitetaan, minkälainen työrauha valiokunnalle annetaan.

Yleisesti kai voidaan sanoa, että kehitys tällaisissa asennoitumisissa on käynyt hyvään suuntaan – valiokunnan käsitys tehtävän erityislaatuisuudesta ja sen asettamista vaatimuksista on varmistunut ja eduskunnassa pitkälle hyväksytään se, että valiokunnan tätä toimintaa ei pyritä poliittisesti ohjaamaan. Viimeaikaisessa keskustelussa on toisaalta ollut kyllä myös esimerkkejä halusta ulottaa poliittinen tarkastelu myös valiokunnan tulkintakannanottohin ja epäilyksistä, jotka koskevat valiokunnan päätöksenteon riippumattomuutta. - Kun valiokunta ei ole jonkin järjestetyn päätöksentekohierarkian ylin aste esim. ylimpien tuomioistuinten tapaan, on sen ratkaisujen arvovalta herkästi riippuvainen siihen kohdistuvasta luottamuksesta. Luottamuksen säilymiseen vaikuttaa valiokunnan oman toiminnan lisäksi myös se, miten valvonnan kannalta merkittävien tahojen nähdään asennoituvan valvontaan.

Tilanteittain arkoja kohtia

Perustuslakivaliokunnan suorittamassa perustuslainmukaisuuden valvonnassa voidaan valvontaan kohdistuvia asenteita ja sen nauttimaa luottamusta pitää valvonnan menestymisen kannalta aina merkittävänä ja samalla vaikeasti ohjailtavina herkkäliikkeisinä asioina. Tarkastelen seuraavassa kuitenkin vain paria valvonnan sellaista konkreettista kohtaa, joissa saattaa esiintyä valvontajärjestelmän toimivuuden kannalta ongelmallisia piirteitä.

Yksi tällainen kohta on valvontakysymysten tulo valiokuntaan, siis yleensä asioiden tulo lausunnolle valiokuntaan. Lausunnon antamisesta ei päättä valiokunta itse, vaan päätöksen lausunnon hankkimisesta/pyytämisestä tekee täysistunto tai mietinnön valmistava valiokunta. Ihannetilanne olisi, että tällaiselle lausunnolle valiokuntaan toimitettaisiin kaikki lakiehdotukset, joihin sisältyy perustuslain kannalta ongelmia ja toisaalta vain tällaiset lakiehdotukset. Kummassakaan suhteessa tilanne ei ole selvä. Voi olla, että

valiokunnan tämän valvontatehtävän kannalta on yleisesti haitallisempaa se, että valiokuntaan tulee ”turhia” asioita lausunnolle, kuin se, että lausuntoa ei hankita, vaikka aihetta olisi. Valiokuntaan voidaan toimittaa lausunnolle ehdotuksia, joissa ei ole aitoa perustuslainmukaisuusongelmaa. Valiokunnan tähän valvontatehtävään ei kuulu - ei pitäisi kuulua – sellaiset seikat kuin lakiehdotusten lakitekkinen taso, valmistelun huolellisuus, ehdotusten yhteensopivuus muun lainsäädännön kanssa, erilaisten seurannaisvaikutusten huomioon ottaminen jne. Vaikka pelkästään tämänkaltaisten kysymysten merkeissä lakiehdotuksia tuskin lähetetään lausunnolle valiokuntaan, näyttää tämänkaltaisista kysymyksistä kuitenkin käytännössä aiheutuvan työtä valiokunnalle.

Periaatteellisesti ongelmallista on, jos valiokunnan lausunnon hankkimista tietoisesti vältellään tai väistetään tilanteissa, joissa siihen olisi selvästi nähtävää aihetta. Kysymys voi olla valiokuntaan lähettämättä jättämisen lisäksi esim. siitä, että hallitus peruuttaa esityksen, jos asia lähetetään perustuslakivaliokuntaan tai peruuttaa esityksen, jos perustuslakivaliokunnasta näyttää olevan tulossa tietynsuuntainen kannanotto. Perustuslakivaliokunnan kannanoton välttelyyn voidaan kai lukea sellainenkin menettely, jossa hallitus esityksensä säätämisyjärjestysperustelujen lopussa toteaa, että ”Hallitus ei siksi pidä perustuslakivaliokunnan lausuntoa välttämättömänä” (näin HE 116/2016 vp). Tilanteissa voivat vaikuttaa moninaiset tekijät eikä niihin välttämättä liity näyttäviä seurauksia. Kaikki tilanteet, joissa hallituksessa tai eduskunnassa näytään tietoisesti välteltävän perustuslakivaliokunnan tulkintakannanoton mahdollisia vaikutuksia, viestittävät kuitenkin asennoitumisia, jotka eivät ole valiokunnan arvovallan kannalta eduksi.

Toinen potentiaalisesti arka konkreettinen kohta on valiokunnan säätämisyjärjestyskannanottojen noudattaminen. Ongelmia ei ole tilanteissa, joissa valiokunta selvästi asettaa tavallisen lainsäätämisyjärjestyksen edellytyksesi esim. tietyn säännöksen poistamisen tai tietynlaisen lisäyksen tekemisen ehdotukseen. Valiokunta voi kuitenkin – sinänsä perustellusti – käyttää myös sen tyyppisiä muotoiluja kuin ”voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä, jos valiokunnan x ja x §:stä tekemät valtiosääntöoikeudelliset huomautukset otetaan asianmukaisesti huomioon”. Tällaisetkaan muotoilut eivät yleensä aiheuta ongelmia. Mietintövaliokunta voi myös pyytää perustuslakivaliokunnalta kannanottoa siihen, vastaavatko sen tekemät muutokset perustuslakivaliokunnan alunperin tarkoittamia vaatimuksia. Käytännössä on kuitenkin esiintynyt tilanteita, joissa on jälkepäin esitetty epäilyksiä siitä, vastaavatko

lakiehdotukseen tehdyt muutokset sitä, mitä perustuslakivaliokunta on lausunnossaan edellyttänyt. Tuore ja merkittävä esimerkki tällaisen epäselvyyden mahdollisuudesta on perustuslakivaliokunnan lausunnossa pevl 63/2016 vp ja sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnan mietinnössä stvm 43/2016 vp esillä ollut kysymys ympärivuorokautisen päivystyksen järjestämisestä Vaasan tai/ja Seinäjoen keskussairaalassa. Minusta asiassa voidaan perustellusti kyseenalaistaa ajatus, että mietintövaliokunnan esittämä yhden virkkeen lisäys ko. lakiin täyttää perustuslakivaliokunnan lausunnossa esitetyn vaatimuksen. Mietintövaliokunta kuitenkin päätti äänestyksellä, että perustuslakivaliokunnalta ei pyydetä uutta lausuntoa. Vaikka puhemies periaatteessa valvoo, että perustuslakivaliokunnan säätämislainvalvontalinjauksia noudatetaan täysistunnossa, ei valvonta käytännössä helposti ulotu perustuslakivaliokunnan kannanoton ja sitä toteuttamaan tarkoitettujen muutosten vertailuun.

Lopputoteamuksia

Perustuslakivaliokunnan harjoittama perustuslainmukaisuuden valvonta toimii mielestäni yleensä hyvin. Valiokunnan tulkintaratkaisuja ja noudatettuja menettelyjä täytyy tietysti kuitenkin voida myös kritisoida. Mitään erehtymättömyysopin pönkitystä ei tässä toisin sanoen tarvita. Professori Viljanen on täällä neljä vuotta sitten pidetyssä seminaarissa maininnut valiokunnan käytännöstä kriittisinä tapauksina sotilaallista kriisinhallintaa koskeneet lausunnot pevl 54/2005 vp ja pevl 6/2006 vp, potilasturvallisuuslaki (Tehy ry:n työtaistelua) koskeneet pevl 15/2007 vp, tilatukilainsäädäntöä koskeneet pevl 25/2005 vp, pevl 4/2008 vp ja pevl 18/2008 vp, ns. Lex Nokiaa koskeneet pevl 29/2008 vp ja hajajätevesiä koskeneet pevl 44/2010 vp. Näihin kriittisyysarvioihin voidaan hyvin yhtyä, potilasturvallisuuslain kohdalla vielä erityisesti sen menettelyn suhteen, johon perustuslakivaliokunta joutui mukautumaan. Listaani voitaisiin hyvin lisätä vielä ainakin arpajaislakia ja Ahvenanmaan itsehallintoa koskeneet lausunnot pevl 23/2000 vp ja pevl 22/2001 vp ja puolustusvoimien virka-apua poliisille koskeneet lausunnot pevl 10/2005 vp ja pevl 23/2005 vp. Kaikissa näissä tapauksissa on nähdäkseni ollut kysymys tilanteista, joissa poliittiset/tosiasialliset paineet tietynlaisen lainsäädännöllisen ratkaisun läpisaamiseen ovat olleet kovat.

Toisaalta voi olla hyvä huomata, ettei tyytymättömyys joihinkin yksittäisiin ratkaisuihin tai tapahtumasarjoihin mitenkään riitä osoittamaan, että esim. tuomioistuinten suorittama kontrolli olisi vienyt parempaan lopputulokseen tai peräti tulokseen, jonka jäljiltä ei löytyisi

tyytymättömiä.